

Gospodarsko značenje Australije

Anita Filipčić

Uz Australiju često povezujemo klokane, koale, ovce, zgradu opere u Sydneyu, gromadu Ayers Rock i dr. No što je danas Australija u svijetu, što se krije iza izraza „Downunder“ kojim Australci izražavaju geografski položaj svoje države? Je li udaljenost Australije od ostalih kontinenata u povijesti bila njezin nedostatak ili prednost?

Država i kontinent

Australija je jedina država koja je ujedno i kontinent. To je jedini naseljeni kontinent koji se nalazi na južnoj polutki. Njezina velika udaljenost od Europe uzrok je njenog kasnog otkrivanja. Nakon što su ostali kontinenti već bili otkriveni, pretpostavljalo se da na južnoj polutki postoji još jedan, neotkriveni kontinent. Nazvan je *Terra Australis Incognita*, što u prijevodu znači *Nepoznata južna zemlja*. Stoga su osobito tijekom 17. i 18. stoljeća pomorci istraživali područje južnog Pacifika u potrazi za novim kontinentom. To im je

još u 16. stoljeću omogućilo Magellanovo putovanje oko svijeta, jer je on uključio Tihi ocean u europska (što su u to doba bila zapravo svjetska) zbivanja. Ipak, Magellan nije znao za postojanje Australije. Pomorcima su se obale Australije činile neprivlačnima, pa brodovi nisu na njima pristajali. Jedini dio obale koji se činio pristupačan bio je jugoistočni. Do jugoistočne obale prvi je doplovio James Cook i tako je uključio u europska zbivanja. Cook je Australiju nazvao New South Wales, a tek je 1814. godine dobila svoj današnji naziv.

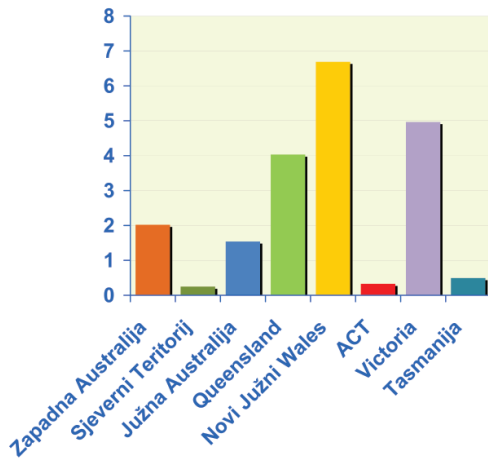
Australija je dobila 20-milijuntog stanovnika

U Australiji se popisi stanovništva provode svakih 5 godina. Posljednji je popis proveden 2006. godine. Bio je to prvi elektronski popis australskog stanovništva. Prema podacima popisa u Australiji je živjelo 20 310 319 stanovnika. Zanimljivo je da je Australija proslavljala 20-milijuntog stanovnika još 4.12.2003. jer se prema procjenama 20-milijunti Australac trebao roditi baš tog dana. Stoga su sva djeca rođena 4.12.2003. dobila certifikat kao 20-milijunti stanovnik.

Iako je površina Australije oko 7,7 mil. km², njezino je stanovništvo zbog suhe klime usmjerenano na samo vrlo mali, obalni dio teritorija, najviše na jugoistoku i istoku kontinenta. Zato je prosječna gustoća naseljenosti vrlo mala. Savezna država s najviše stanovnika je Novi Južni Wales, a najmanje stanovnika živi na prostranom Sjevernom teritoriju.

Na domorodačko stanovništvo otpada 455 031. U vrijeme dolaska Europljana na australsko tlo tamo je živjelo oko 300 000 Aboriđina. S vremenom je njihov broj varirao, pa ih je npr. početkom 90-ih godina prošlog stoljeća bilo nešto više od 200 000. Danas ih je oko 50% više nego na početku europskog doseljavanja. Jednim je dijelom to posljedica činjenice da je u Australiji postalo „in“ imati domorodačko porijeklo, odnosno, ne biti doseljenik. Zato se izdvajaju kategorije „full Aboriginal“ za čisto domorodačko stanovništvo i „part Aboriginal“ za djelomično domorodačko stanovništvo. No porast domorodačkog stanovništva mnogo je više posljedica prirodne promjene tog stanovništva. Dok je australsko stanovništvo u međupopisnom razdoblju 2006/2001. poraslo za 6%, u istom je razdoblju domorodačko stanovništvo poraslo za čak 11%.

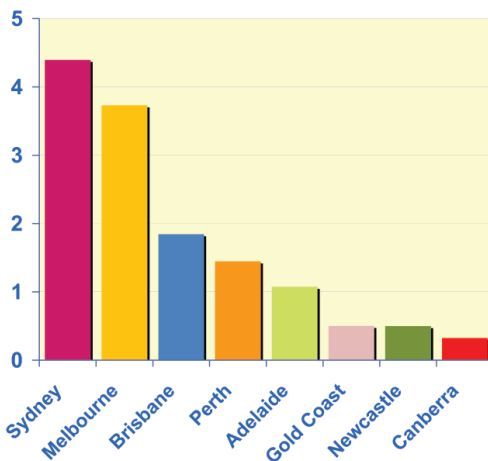
Najvažniji uzroci sporog porasta stanovništva u Australiji su: kasno naseljavanje, mala demografska baza, mala pozitivna promjena stanovništva i strogo propisane useljeničke kvote. Kada je sredinom 19. stoljeća u Australiji pronađeno zlato, mnogi su pohrlili na novi kontinent. To je bio vrlo jaki poticaj naseljavanju tako da se broj useljenika višestruko povećao. Međutim, nakon tzv. de-

SI. 1. Broj stanovnika australskih saveznih država

setljeća „zlatne groznice“ broj useljenika je naglo pao. Australija je dugo ograničavala useljavanje azijskog stanovništva. Od 1900.-1973. godine vodila je politiku „biješe Australije“. Da je popustila populacijskom pritisku „bliskog Sjevera“, današnji bi broj stanovnika Australije bio bitno veći, ali bi i struktura stanovništva bila drugačija. Nakon 1975. godine Australija je postala popustljivija u odnosu na Azijate, pa je od tada do danas njihov broj učetverostručen.

Kako unutrašnjost Australije daje skromne uvjete za život, novopridošlo se stanovništvo okupljalo u obalnim gradovima. Zato je udio gradskog stanovništva iznimno visok, među najvišima u svi-

SI. 2. Broj stanovnika najvećih australskih gradova

jetu. Od 100 stanovnika, njih 85 živi u gradovima. U Australiji živi i veliki broj iseljenika iz Hrvatske i njihovih potomaka. U velikim australskim gradovima nema prostranih siromašnih divljih četvrti kao npr. u Južnoj Americi. Stoga je udio gradskog stanovništva u Australiji ujedno i pravi pokazatelj razvijenosti.

Odnos prema Aboriđinima

Odnos prema domorodačkom stanovništvu u Australiji bio je drugačiji nego na ostalim kontinentima Novog svijeta. Još je 1930-ih godina australska država počela provoditi politiku integracije domorodaca u australsko društvo. Proces je počeo usvajanjem brojnih domorodačkih toponima. Zatim je počelo postupno školovanje domorodaca, posvećivala im se veća medicinska briga, otvarala im se mogućnost zapošljavanja u „bjelačkim“ zanimanjima.

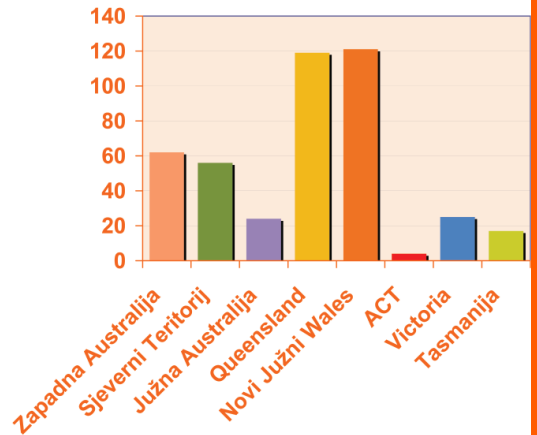
Ipak, u povremenim razdobljima velike nezaposlenosti Aboriđini su ti koji neće dobiti posao. Najčešće im ostaju nekvalificirani, manje plaćeni poslovi. Zato je njihov životni standard niži. Proces integracije uzrokovao je migriranje domorodaca, najčešće zbog zapošljavanja. Budući da je posao najlakše dobiti u gradovima, domoroci se urbaniziraju. Najviše ih živi u Novom Južnom Walesu i Queenslandu. No, to se odnosi na apsolutni broj. U relativnom smislu, najviše domorodaca ima u Sjevernom teritoriju, jer je tamo znatno manje ostalog stanovništva.

Domorodačka vjerovanja i njihov svakodnevni život inspiracija su suvremenim australskim umjetnicima, podjednako domorodačkim i bjelačkim.

Sl. 4. Didgeridgoo – tradicionalni glazbeni instrument kao turistički proizvod

Ta su djela i turistički vrlo atraktivna poput poznatog instrumenta didgeridgoo koji postiže cijenu od nekoliko stotina dolara.

Sl. 5. Broj domorodačkog stanovništva u australskim saveznoj državama

Sl. 3. Primjerak suvremene australske umjetnosti inspiriran aboriđinskom kulturom

Organizacija života

Gotovo kružan oblik Australije, prirodna obilježja njezine unutrašnjosti i rubna naseljenost imaju niz posljedica. Svi veliki australski gradovi nalaze se na obali. Udaljenosti između njih idealne su za zračni promet. Najvažnije linije povezuju istočnoaustralske gradove s gradovima na južnoj, zapadnoj i sjevernoj obali. Domaći zrakoplovni promet veći je od međunarodnog.

Gustoća cestovne i željezničke mreže najveća je i najkvalitetnija na jugoistoku i istoku kontinenta. Najvažnije su međudržavne autoceste. Na prvom je mjestu Hume Highway koji povezuje Sydney i Melbourne. Gradnja cesta prema unutrašnjosti vrlo je skupa u odnosu na broj stanovnika koji tamo obitava i Australija se ne može pohvaliti njihovom kvalitetom.

Željeznički je promet znatno porastao izvoznom orijentacijom Australije. Budući da Australija ne može razviti unutrašnju riječnu plovidbu, željeznica je bila presudna za prijevoz izvoznog tereta do luka na obali. Željeznica je uglavnom u državnom vlasništvu, iako ima i privatnih pruga i to najviše u rudarskim područjima gdje prevoze goleme terete. Zbog skupoće elektrifikacije, lokomotive imaju dizelski pogon. Pruge su elektrificirane samo u blizini velikih gradova. Zanimljivo je da u Australiji nikada nije bilo transkontinentalnih željeznica kao npr. u SAD-u, iako im je veličina teritorija približno jednaka. Razlog je u rijetkoj naseljenosti Australije. U nekim razdobljima željeznički razvoj nije bio koordiniran, pa i danas postoje pruge različite širine kolosjeka.

Rudno bogatstvo – temelj samostalnog razvoja

Budući da je australski kontinent u osnovi prekambrijske i paleozojske starosti, Australija je bogata rudama. Eksploatacija ruda omogućila je Australiji neovisnost o ovčarstvu i financijska sredstva za diverzifikaciju gospodarstva.

Od druge polovice 19. st. veliku važnost ima zlato. Kaže se da je „...zlato preobrazilo gospodarstvo Australije“. Otkriće zlata nije bio samo gospodarski nego i socijalni fenomen ondašnje Australije. Zlato je prvo otkriveno u Novom Južnom Walesu i Viktoriji, a zatim i u Tasmaniji, Queenslandu i Zapadnoj Australiji.

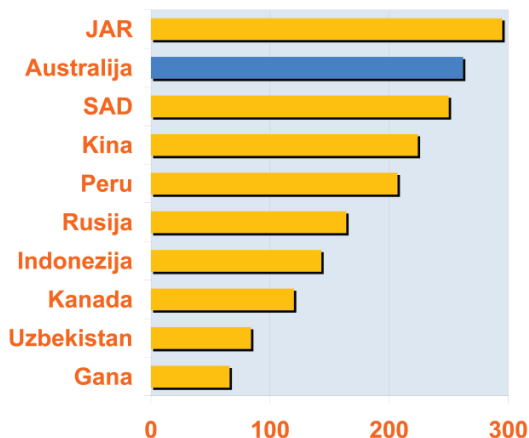
U početku se koristilo zlato dobiveno ispiranjem iz vodotoka, tzv. aluvijalno zlato, a zatim i zlato iz rudnika. Kako je potražnja rasla, primjenjivale su se modernije metode eksploatacije. Uz rudnike su nastajala rudarska naselja, a osim samih rudara često su u Australiju useljavale i cijele obitelji. Dakako, nisu se svi obogatili nalaskom

Sl. 6. Zlatnik iz doba „zlatne groznice“

zlata. Bilo je mnogo i onih koji nisu uspjeli, pa su se vratili u gradove ili postali farmeri. Danas zlato za Australiju ima mnogo manje značenje nego što je to bilo u prošlosti. Pa ipak, ono i dalje ostaje relativno važno. Australija nastavlja s eksploatacijom i jedna je od vodećih zemalja u njegovoj proizvodnji, pretekavši čak i SAD.

Razvoj golemih brodova velike nosivosti i nove mogućnosti manipulacije rudom uzrokovali su litoralizaciju svjetske crne metalurije. Litoralizacija je značila pravu priliku za australsko rudarstvo. U sklopu diverzifikacije gospodarstva Australija je silno razvila eksploataciju i izvoz željezne rude.

Sl. 7. Najveći proizvođači zlata u svijetu

Sl. 8. Snimka formacija željeza (zeleno) u regiji Pilbara u Zapadnoj Australiji

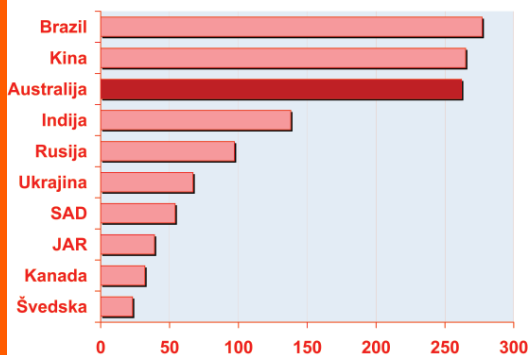

Sl. 9. Natpis na lokomotivi naziv je jedne od rudarskih kompanija u Zapadnoj Australiji

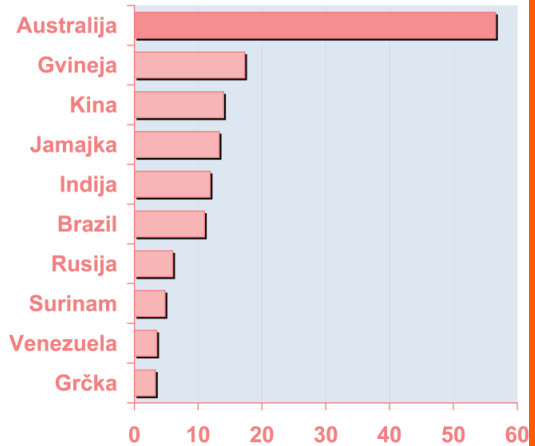
Najveća nalazišta nalaze se u Zapadnoj Australiji u Hamersley Rangeu i Middleback Rangeu. Ubrajaju se u najveća svjetska nalazišta željezne rude. U drugim dijelovima Australije proizvodnja je manja.

Rudnici željezne rude nalaze se u negostoljubivoj i rijetko naseljenoj unutrašnjosti. Željezna ruda se do integralnih željezara na obali prevozi željezničkim kompozicijama koje koriste blagi pad zapadne Australije prema zapadu. Pri povratku se blagi uspon svladava bez teškoća budući da su kompozicije prazne.

Kopanje, priprema rude, ukrcaj i iskrcaj krajnje su mehanizirani, pa su transportni troškovi minimalni. Proizvodi crne metalurgije prevoze se

Sl. 10. Najveći proizvođači željezne rude u svijetu

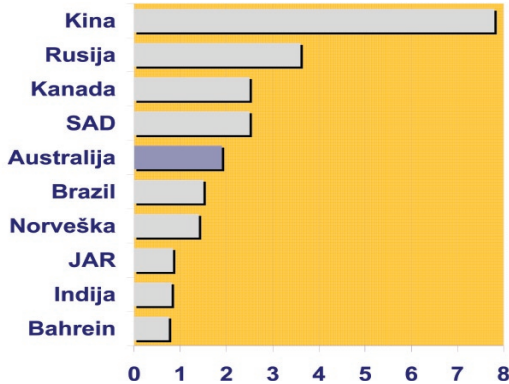
Sl. 11. Najveći proizvođači boksita u svijetu

brodovima do potrošača, odnosno prema jugoistoku. Za to postoji još i dodatni razlog. Za taljenje željezne rude u visokim pećima potreban je koks, a on ne podnosi prekrcaj niti dugi transport. Osim toga, visoke se peći trebaju stalno hladiti velikom količinom vode, a to je u australskim uvjetima vrlo ograničavajući faktor. Zato se čeličane nalaze u gradovima na obali (Kwinana, Whyalla, Western Point kraj Melbournea, Port Kembla, Newcastle pokraj Sydneya).

Iako je veliki svjetski proizvođač, Australija koristi samo oko 15% iskopane željezne rude. Sve ostalo se izvozi, najviše u Japan.

Australija je jedna od zemalja s najburnijim razvojem industrije aluminija. Razvoj je počeo tek sredinom 20. st. kada su pronađena velika ležišta boksita na poluotoku York, u Arnhemovoj zemlji i Zapadnoj Australiji. Devedesetih godina prošlog stoljeća Australija je izbila na prvo mjesto u proizvodnji boksita, daleko ispred drugoplasirane, Gvineje.

Značajno je napomenuti da je australski boksit vrlo kvalitetan jer se u njemu nalazi od 25 do čak 50 posto aluminija. Oko polovice iskopanog boksita služi izvozu, a druga se polovica prerađuje u glinicu. Kako bi se eliminirali troškovi prijevoza, tvornice glinice nalaze se uz rudnike boksita. To ne vrijedi i za tvornice aluminija jer je za njegovu proizvodnju neophodna velika količina električne energije. Nje ima u blizini rudnika ugljena i hi-

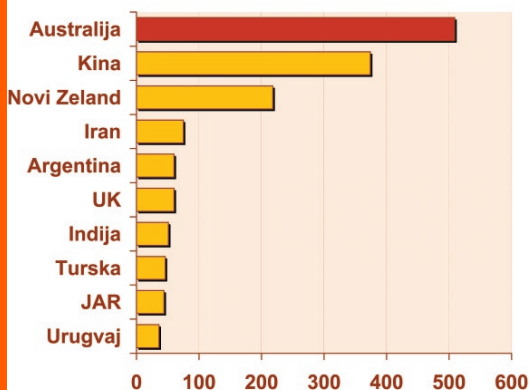

Sl. 12. Najveći proizvođači aluminija u svijetu

droelektrana (npr. na Tasmaniji), u jugoistočnoj Australiji, odnosno u blizini velikih gradova. Do tvornica aluminija glinica se prevozi brodovima za rasuti teret. Tu su i pogoni za proizvodnju lima, aluminijskih profila i dr.

Poljoprivredni sektor

Usprkos navedenim, danas svjetski zapaženim rezultatima u sekundarnom sektoru, do prije pedesetak godina australsko je gospodarstvo počivalo na posve drugačijim temeljima. Desetljećima se Australija oslanjala na primarni sektor. Značajan je on i danas, ali mu je relativno značenje bitno reducirano.

Sl. 13. Najveći proizvođači vune u svijetu

Australija je oduvijek bila poznata po proizvodnji vune. I danas je daleko najveći proizvođač.

Australsko ovčarstvo uglavnom je usmjereno baš na proizvodnju vune, za razliku od novozeleskog, gdje ima mnogo više kvalitetnih pašnjaka, pa je glavni proizvod meso.

Ovčarstvo u Australiji pod izravnim je utjecajem klime, tj. količine padalina. U suhoj unutrašnjosti ovce se hrane isključivo prirodnom ispašom. Tamo gdje je količina kiše nešto veća ovčarstvo se kombinira s uzgojem pšenice. (Specifičnost je australskog plasmana pšenice to što se ona na svjetskom tržištu javlja usred sjevernohemisferske zime pa tako može postići veću cijenu.) U područjima s najviše kiše ovčarstvo za vunu kombinira se s mesnim ovčarstvom i ratarstvom.

Još jedna od nekada ključnih grana gospodarstva je govedarstvo. Uglavnom je usmjereno na proizvodnju mesa, a manje na proizvodnju mlijeka. Polovica mesa se izvozi. Goveda se ne uzgajaju samo na govedarskim farmama, već i na drugim farmama u skladu s politikom diverzifikacije agrostičarske proizvodnje. U suhom unutrašnjem i zapadnom dijelu Australije sa minimalnom količinom padalina nema govedarstva. Najviše goveda ima u Queenslandu, New South Walesu i Victoriji. Zbog blagih zima ispaša je moguća tijekom cijele godine, čime se smanjuje udio masnoća u mesu i tako pridonosi njegovoj kvaliteti. Zanimljivo je spomenuti da se u vlažnoj sjevernoj Australiji uzgajaju pasmine uvezene iz južne Azije jer su otporne na tropske kukce.

Zbog velikih udaljenosti između proizvođača i potrošača goveda se prevoze specifičnim kamionima, tzv. „cestovnim vlakovima“ (road trains). Oni vuku i do šest prikolica na dva ili tri kata s maksimalno mogućom ventilacijom kako goveda na tom putu ne bi uginula. Na svjetsko se tržište meso odvozi brodovima hladnjačama.

Veličina govedarskih farmi izravno ovisi o klimi. U vlažnom Queenslandu je za jedno grlo potrebno oko 14 hektara pašnjaka. Budući da su tamo pašnjaci manji, ograđeni su žicom. U sušnijim krajevima za jedno je grlo potrebno i do 50 hektara pašnjaka. Ograđivanje žicom tako velikih pašnjaka bilo bi preskupo. Zato na Sjevernom teritoriju ili na sjeveru Zapadne Australije stočarske farme

Sl. 14. „Cestovni vlak“

nisu ograđene. Jeftinije je imati čuvaru stoke. Pritom su čuvari na konjima sve više slika prošlosti. Posljednjih se godina sve više uvode motocikli i helikopteri. Takve velike farme su niskoproduktivne jer ispaša nije posebno kvalitetna, za razliku od farmi u kišovitim dijelovima Australije.

Uloga turizma

U najnovije doba jako je porasla važnost međunarodnog turizma u Australiji. Budući da je Australija udaljena od svjetski važnih emitivnih područja, relativno se kasno uključila u međunarodne turističke tokove. Posve je jasno da se moderni turizam u Australiji nije mogao razviti tako dugo dok se nisu razvili brzi načini prijevoza. Tek su modernizacija zrakoplova i porast životnog standarda otvorili put razvoju australskog turizma. Zazrada od turizma raste iz godine u godinu, a to ima daleko teži ponder ako se prisjetimo da Australija ima samo 20 mil. stanovnika. Sve su češće

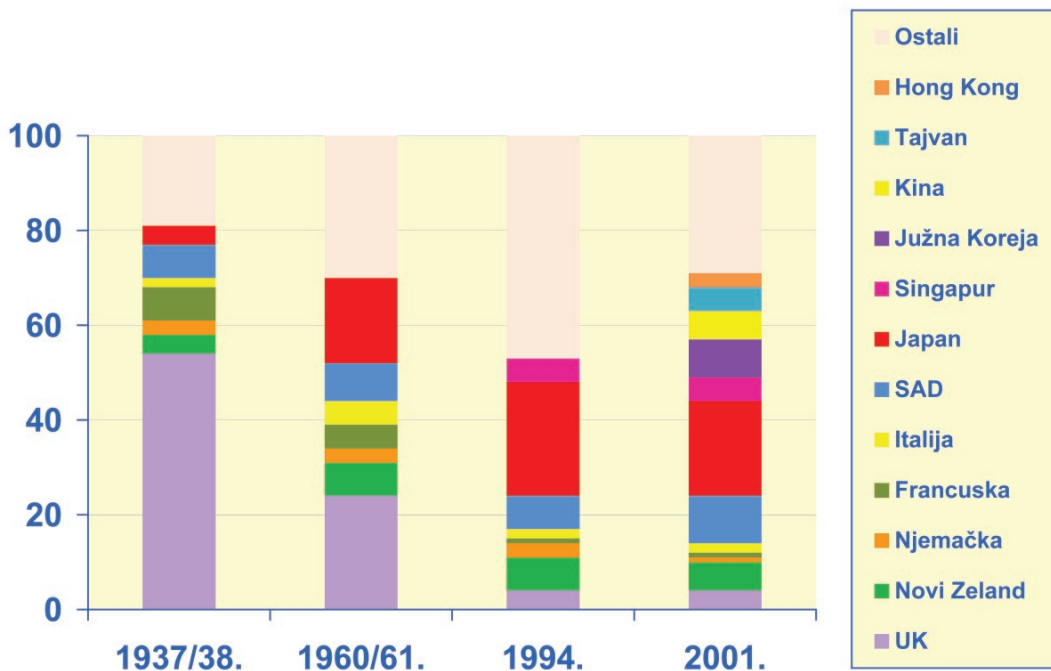
godine u kojima je prihod od turizma veći od prihoda zarađenog izvozom ugljena, nafte i naftnih derivata. Većina turista dolazi s Novog Zelanda i ostalih pacifičkih otoka, iz Japana i jugoistočne Azije. Time se Australija još dublje „pacificira“.

Vanjska trgovina

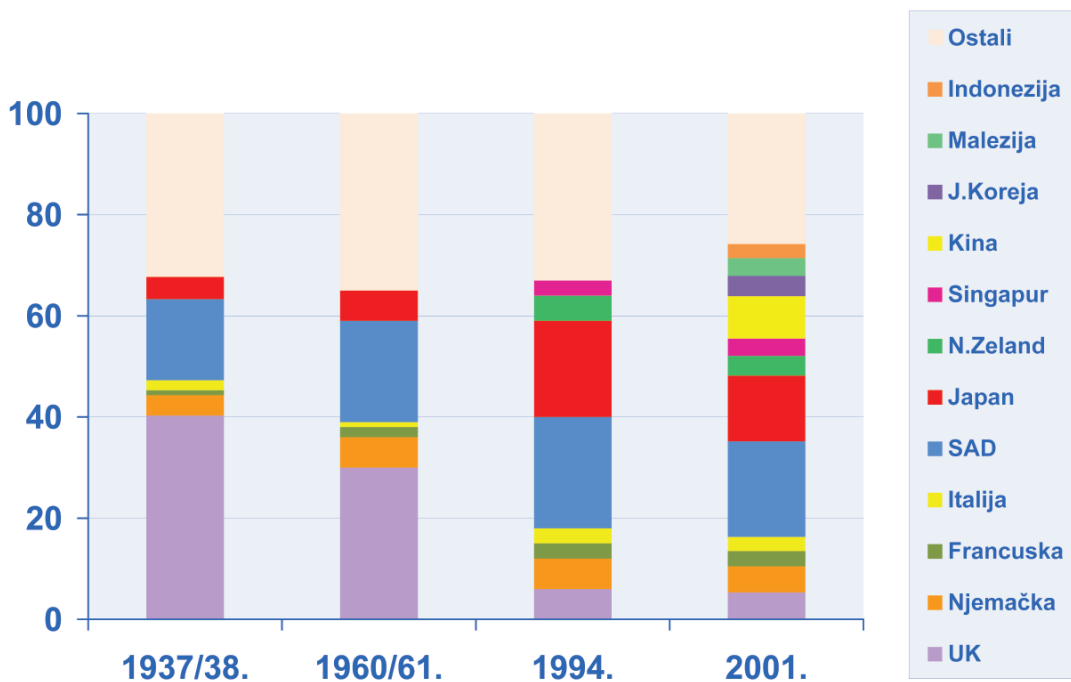
Povijesni razvoj i prirodni izvori nametnuli su Australiji veliku važnost trgovine. Od samog joj je početka glavni vanjskotrgovinski partner bila Engleska, odnosno Ujedinjeno Kraljevstvo koje je time dobilo još jedno tržište za plasman svojih industrijskih proizvoda. U suprotnom je smjeru putovala vuna, meso, a kasnije i pšenica i rude. No kad je Australija uložila goleme napore za diverzifikaciju svoje industrije, sve se temeljito promijenilo. Javili su se novi partneri, a javljaju se i danas. Pritom se najviše misli na Kinu.

Veze s Britanijom su oslabjele, a Australija se sve više povezuje s pacifičkim tržištem. Danas Australija nastoji poslovati sa što više zemalja kako niti o jednoj ne bi ovisila. Isto se događa i sa strukturom australske vanjske trgovine. Davno je prošlo vrijeme kad su agrostočarski proizvodi bili najvažniji u australskom izvozu. Za razliku od nekadašnje vune, sve više dolaze do izražaja ugljen, boksit, pamuk i nafta. Australija je postala izvoznik goriva i ruda.

Iako je promjene strukture uvoza roba teško uspoređivati zbog promijenjene metodologije, činjenica je da u Australiji dominira uvoz vozila, strojeva i industrijske opreme, odnosno uvoz suvremene tehnologije, ali i brojnih proizvoda koje traži razvijeno potrošačko društvo.

Sl. 15. Australski izvoz nekad i danas

Sl. 16. Australski uvoz nekad i danas

Literatura i izvori:

Šegota, T. (2000): Geografija Australije i Oceanije, Nakladna kuća "Dr. Feletar", Koprivnica.

Šegota, T.; Filipčić, A. (2004): Geografija Australije i Oceanije, Meridijani, Samobor.

Der Fischer Weltatlas 2008, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main.

www.abs.gov.au (11.03.2008.)

dr. sc. Anita Filipčić, izv. prof.

Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet

Marulićev trg 19, 10000 Zagreb, Hrvatska, e-mail: filipcic@geog.pmf.hr